

LES FUNDACIONS DE SANTA MARIA DE CERVIÀ I SANTA MARIA DE VILABERTRAN EN EL CONTEXT DE LA SOCIETAT FEUDAL. (1053-1069)

PER

LLUÍS TO I FIGUERES
IGNASI BELLVER I SANZ

La fundació del monestir benedictí de Sta. Maria de Cervià l'any 1053 i de la canònica de Sta. Maria de Vilabertran l'any 1069 són fets prou coneguts de la història de les nostres comarques¹, però potser s'ha oblidat

¹ La bibliografia històrica de Sta. Maria de Cervià, Sta. Maria de Vilabertran i la família dels seus fundadors és, malgrat tot, força reduïda. Entre les obres generals més antigues podem destacar les aportacions de BALARI, J.: *Orígenes històrics de Catalunya*, Barcelona 1889; PELLA, J.: *Historia del Ampurdán*, 1883; i el volum de BOTET dedicat a la província de Girona dins la *Geografia general de Catalunya*, dirigida per CARRERAS, C.

A principis d'aquest segle MONSALVATJE utilitzant molts pergamins originals redacta unes breus històries en el seu volum: *Los monasterios de la diócesis gerundense*, dins la sèrie *Notícies històriques del condado de Besalú* volum XIV, Olot 1904. Aquest material, més una observació sobre el terreny, donaren lloc a l'únic article dedicat íntegrament a Sta. Maria de Cervià: TORROELLA, J.: *El monestir de Sta. Maria de Cervià*, *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, març, 1909, vol. III, pp. 423-426.

La canònica de Vilabertran, han estat objecte d'una monografia: GOLOBARDES, M.: *El monestir de Sta. Maria de Vilabertran*, Barcelona, 1949.

Pel que fa als senyors que participen activament en aquestes fundacions és força útil l'aportació de SOBREQUÉS, S.: *Els barons de Catalunya*, Vicens Vives, Barcelona, 1957. I tant sols coneixem un article que els estudii: es tracta de la valuosa aportació de MARQUÉS, Jaume: *El castillo y los señores de Cervià de Ter*, *Revista de Gerona*, nº 46, any 1969, que utilitza bona part del material original dipositat en els nostres arxius, i la seva continuació: «*Colección diplomática del linaje de Llers*» dins *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*. Vol. XIX, 1968-1969, Girona, pp. 209-230.

Aquest treball està basat en la documentació original conservada a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, secció monacals, pergamins de Sta. Maria de Cervià i a la Biblioteca de Catalunya, pergamins de Sta. Maria de Vilabertran, que hem pogut consultar gràcies al treball de catalogació i regestació de Mn. Josep Me Marqués i que esperem que ben aviat sigui publicat. També hem consultat els fons de l'Arxiu Diocesà de Girona, Cartoral de Carlemany i pergamins de Sta. Maria de Vilabertran. Aquesta documentació és en part recollida en els nostres treballs: BELLVER SANZ, Ignasi: *Creació i primera expansió d'una canònica regular. Sta. Maria de Vilabertran al segle XI*. Tèsi de Llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona, 1985 (Facultat de Geografia i Història. Departament d'Història medieval), i TO FIGUERAS, Lluís: *La seigneurie et les paysans de Cervià (fins X - XI siècles)*, memoire de maîtrise inèdita, Université de Toulouse-Le Mirail, 1984 (U.E.R. Histoire).

el vincle existent entre ambdós fets: la intervenció activa d'una poderosa família fortament arrelada al nord del Gironès des de finals del segle X i que es convertiren en importants senyors feudals durant el segle XI. A continuació descriurem amb més detalls l'evolució d'aquest llinatge i la successiva creació de les dues institucions eclesiàstiques tot explicant la seva aparició i desenvolupament en el context de la societat catalana del segle XI.

1. ELS ORÍGENS DELS SENYORS DE CERVIÀ

Els primers membres d'aquesta família que apareixen en els nostres documents són els esposos Sunyer, anomenats Llobet² i Avierna. Desconeixem qui eren els seus avantpassats, però sabem que Sunyer tenia a Cervià de Ter uns béns patrimonials que havia heretat dels seus pares.

L'any 992, Sunyer, anomenat Llobet, va comprar per cinc *pesades* d'argent, als comtes de Barcelona tot l'alou que aquests tenien a les *villae* de Cervià i Raset. A través d'aquesta venda hom traspassava probablement un conjunt de drets de tipus públic sobre el conjunt del territori de les *villae* i potser també la possessió alodial d'una part del sòl³ al costat de les petites propietats pageses⁴.

A partir d'aquesta data i fins l'any 998, Sunyer Llobet apareix sempre acompanyat de la seva dona Avierna. Aquesta tenia una fortuna personal molt considerable, potser ja abans d'unir-se a Sunyer⁵, però conjunta-

² Els documents el designen de forma diversa: Sunyer anomenat Llobet: *Suniaro que vocant Lobeto*. Arxiu de la Corona d'Aragó (A.C.A.), monacals, pergamins Sta. Maria de Cervià, número 74 (Cervià, 74) o a la inversa Llobet anomenat Sunyer (A.C.A., Cervià, 78 i 75). En els documents posteriors es reprén la fórmula «Sunyer anomenat Llobet» (A.C.A., Cervià, 76, 139 i 164).

³ Aquest document (A.C.A., Cervià, 71) sols ens és conegut per una còpia del segle XIV. Nosaltres hem dubtat de la seva autenticitat perquè oferia algunes incoherències a nivell de datació. No obstant l'hem considerat vàlid per tractar-se d'un document molt similar a d'altres de la mateixa època: concretament l'any 969, el mateix comte Borrell i la comtessa Letgarda venen a un home anomenat Galí, la vila de Polinyà, per set peces de plata, ALTURO, J.: *Diplomatari de Polinyà del Vallès. Aproximació a la història d'un poble del segle X al XII*, U.A.B., Faventia Monografies, 1985, p. 21. I l'any 997, el comte Sunyer ven a un tal Radulf dues *villae* al comtat d'Osona: BONNASSIÉ, P.: *Catalunya mil anys enrera*, Vol. I, Barcelona, 1979, p. 188.

⁴ Per exemple al terme de la vila de Cervià de Ter un «Rústec» (*rusticus*) posseïa una terra, l'any 996 (A.C.A., Cervià, 76).

⁵ Segons el seu testament Avierna posseïa a part dels drets sobre els béns del seu marit a Cervià, Espiells (?), Raset, Celrà, Montnegre, Puig del Tosell (?), béns a Salt, als termes d'Anglès, Castanyet (?) i altres encara a la vora del Ter i al comtat d'Osona. Avierna tenia a més d'ovelles, cabres, porcs i vaques, nombrosos objectes i peces tèxtils (tovallola, camisa, capa,...) Arxiu del monestir de Montserrat, pergamins de St. Pere de Galligans, núm. 1. Publicat per UDINA ABELLÓ, A.: *La successió testada en la Catalunya altomedieval*; Fudació Noguera, Barcelona 1985, Document núm. 52, pp. 203-204.

ment els dos esposos ampliaren el seu patrimoni dins els termes de Celrà i Cervià de Ter⁶. Així arribaren a constituir un ample domini territorial que s'extenia a banda i banda del Ter, dedicat principalment a la producció ramadera i agrícola. Abans de l'any mil, cap altra família o institució devia superar el seu poder i fortuna en aquesta part de la vall del Ter.

Avierna va morir després de dictar testament l'any 998. Els seus béns de Cervià de Ter, Celrà i Montnegre va llegar-los al seu fill Silvi, i els de Salt, Anglès i comtat d'Osona al seu fill Guillem, prevere. El seu espòs, Sunyer, en conservava un usdefruit vitalici mentre visqués⁷.

Uns vint anys després, el 1019, el fill Silvi, ja adult, comprava al seu pare vidu, la *villa* de Cervià, per quinze *pesades* en espècies⁸. En aquest acte Sunyer Llobet traspassava el mateix que havia comprat als comtes de Barcelona l'any 992 i Silvi es perfilava com el seu únic successor en el poder local.

L'any 1024, Sunyer moria al seu torn, en el seu llit del castell de Cervià. Els beneficiaris dels seus llegat testamentaris són Silvi i les seves germanes que llavors apareixen esmentades per primer cop conjuntament amb diverses institucions eclesiàstiques⁹.

Silvi anava acompanyat de la seva esposa Adelaida, almenys des de l'any 1046, quan ambdós vengueren un alou a Viladesens a canvi de dos cavalls i algunes monedes d'or¹⁰. Durant aquests anys el domini territorial devia consolidar-se alhora que l'ascens social dels senyors del castell de Cervià era cada cop més evident.

A part de la significativa compra de cavalls, cal remarcar que el seu pare esmentava al testament un ausberg i finalment que Silvi i Adelaida tenien una torre i cases a Girona. En resum, la preeminència social de Silvi i Adelaida no es demostrava tan sols en l'amplitud de llur domini

⁶ En primer lloc l'any 994 bescanviaren alous amb el bisbe de Girona i obtingueren amb això 2 cases i una vinya a Cervià (A.C.A. Cervià, 74). L'any següent compraven una casa amb terres, vinya, hort i arbres fruiters a Celrà per 4 mancusos d'or cuit (A.C.A., Cervià, 78). L'any 996, Sunyer i Avierna compraven terres, vinyes i arbres a Celrà i en un lloc anomenat *villa Olmedo*, per una certa quantitat de sous (A.C.A., Cervià, 75) i una terra a Cervià per quinze sous (A.C.A., Cervià, 76).

⁷ Vegi's més amunt nota 5. UDINA ABELLÓ, *op. cit.*, p. 203.

⁸ Original desconegut, còpia del segle XIV, A.C.A., Cervià, 139.

⁹ A.C.A., Cervià, 164; publicat per UDINA ABELLO, *op. cit.*. Document, núm. 134. Aquest és el primer cop que nosaltres trobem esmentat el castell de Cervià en la nostra documentació. La construcció o, si més no, una important ampliació i consolidació del castell podia produir-se a principis del segle XI, és una hipòtesi força versemblant.

¹⁰ Arxiu Diocesà de Girona, Cartoral de Carlemany, 268.

territorial, sinó també en una sèrie de signes que els distanciaven de la pagesia com la possessió d'armes i cavalls, així com el luxe relatiu que envoltava la seva vida quotidiana: propietat d'una residència a Girona i objectes d'argent¹¹.

2. LA FUNDACIÓ DE STA. MARIA DE CERVIÀ (1053): HISTÒRIA I LLEGENDA

Silvi i Adelaida van ser sobretot els impulsors o creadors del monestir de Sta. Maria de Cervià. L'acta de fundació de l'any 1053 inclou primerament el projecte d'edificar una església en honor de la Verge Maria, St. Miquel arcàngel i els apòstols Pere i Pau. A més hom preveia la construcció dels edificis necessaris pels homes que allí viurien segons la regla de St. Benet¹². L'escrivà d'aquest document ere un tal Joan, monjo, que possiblement seria un dels primers membres de la comunitat cenobítica. Els motius d'aquesta fundació són a més dels estrictament espirituals i tal com diu l'acta de fundació, la manca de fills de Silvi i Adelaida¹³.

Una llegenda recollida al segle XVII dóna, però, una altra versió que concorda en alguns aspectes amb els textos de l'època. Segons aquesta tradició, la fundació del monestir vingué motivada per la troballa d'una imatge de la Verge entre uns esbarçers a l'indret on avui s'aixeca l'església de Sta. Maria¹⁴. Aquesta s'esdevingué perquè la senyora del castell, molt devota, mentre resava alguns dissabtes veia des de la finestra un raig com una estrella, que es dirigia vers un indret precís. El seu home no aconseguí tenir la mateixa visió fins que no va confessar i combregar. Llavors anaren al lloc i trobaren la imatge de la qual edificaren una capella allí mateix. Aquesta versió explica també que la capella fou molt freqüentada i que després s'hi va fundar el monestir tot augmentant la devoció fins que s'hi construí l'església actual.

¹¹ A.C.A., Cervià, 269. La urbanització de la noblesa catalana al segle XI, és un fenomen que ja havia remarcat BONNASSIE, P.; *op. cit.*, Vol. I, p. 430.

¹² Original desconegut: transcripció de P. de MARCA, *Marca Hispanica...*, Apèndix, 238: *Coeipimus aedificare ecclesiam in honorem gloriosae Dei genitricis perpetuae Virginis Marie... consecrata i in eodem loco simul construantur aedificia servorum Dei usibus apta qui ibi secundum legem beati Benedicti, Deo semper serviant et regulariter vivant.*

¹³ MARCA, P.; *op. cit.*, Ap. 238.: *Deus nobis in hac vita filium dare non voluit.*

¹⁴ El text que nosaltres hem utilitzat és el de P. Fr. Narcís CAMOS: *Jardín de María plantado en el Principado de Cataluña*. Barcelona, 1657. L'autor descriu així aquesta imatge de la Verge que encara es venerava a Cervià de Ter a la seva època: «de madera antiquísima, está sentada y pintada. De alto tiene tres palmos y medio. Tiene el Jesús sentado en la rodilla izquierda, el cual con su derecha da la bendición y en la izquierda tiene un libro sobre su falda». La descripció concorda amb una tipologia molt freqüent de Verges romàniques.

La llegenda és clarament una font històrica molt diferent dels documents coetànis i requereix una anàlisi crítica que no pretenem esgotar i, per tant, utilitzem amb sèries reserves les dades que ens proporciona. En tot cas cal remarcar que la llegenda procedeix potser d'una tradició oral no necessàriament lligada a la versió escrita i oficial dels documents. No obstant podem assenyalar alguns punts de contacte entre la llegenda i els textos de l'època: la fundació del monestir es realitza molt a prop del castell de Cervià per iniciativa dels seus senyors i especialment de la dona. Segons els pergamins coetànis, foren efectivament aquests els impulsors del monestir benedictí i els qui planificaren la construcció de l'església de Sta. Maria i els edificis annexes.

La senyora del castell que els documents anomenen Adalaida, va tenir una estreta relació amb els monjos benedictins especialment després de la mort del seu marit, tal com veurem a continuació, i en aquest sentit hi havia una concordança amb l'especial protagonisme que li concedeix: el relat legendari.

Finalment les fonts coetànies també confirmarien un augment posterior de la devoció tal com ho demostren les donacions pietoses de procedència diversa que va rebre el priorat benedictí durant la segona meitat del segle XI.

D'altra banda, el text de la llegenda introdueix elements nous a les dades que proporcionen els documents ja esmentats. Especialment hom ens diu que una capella dedicada a la Verge existia ja abans de la fundació del monestir i que va ser molt freqüentada quan encara no existia la comunitat de monjos.

La importància de l'atracció devocional que l'indret exercia sobre la població és, doncs, un aspecte que la llegenda subratlla significativament.

Poc després de la seva fundació, Sta. Maria de Cervià fou cedit al monestir italià de St. Miquel de la Clusa¹⁵. La subjecció dels cenobis benedictins a grans cases religioses forasteres era indubtablement un cas corrent a la Catalunya de la segona meitat del segle XI. Els monestirs de Moissac i St. Víctor de Marsella foren dels més beneficiats, però el patronatge de St. Miquel de la Clusa no deixa de ser un cas excepcional a casa nostra.

Aquest cenobi benedictí, estratègicament situat en un pas dels Alps, molt freqüentat pels pelegrins i viatgers que anaven a Roma, gaudia

¹⁵ MARCA, P. de; *op. cit.*, Ap. 259.

d'una fama considerable en aquella època i es beneficiava de tot un munt de llegats pietosos¹⁶.

Potser els senyors de Cervià i algun altre personatge del seu entorn havia conegut el monestir piemontès, tot dirigint-se a Roma en pelegrinatge, i hauria volgut remerciar l'acolliment o simplement oferir-li un llegat pietós en record del moment en què creuava la frontera cultural i física entre Itàlia i Occitània. Però donada la manca de proves, cal formular almenys una altra hipòtesi: la cessió de Sta. Maria de Cervià a St. Miquel de la Clusa estaria relacionada amb la presència d'alguns monjos del monestir dels Alps a casa nostra. Cal remarcar en aquest sentit que pocs anys després, un altre cenobi proper en l'espai, St. Miquel de Cruïlles, esdevenia també un priorat de St. Miquel de la Clusa¹⁷.

L'any 1059 moria Silvi Llobet, un dels fundadors de Sta. Maria de Cervià, i el seu testament va constituir una autèntica dotació territorial pel nou priorat. En efecte el seu patrimoni quedava dividit entre la seva esposa Adalaida, el seu nebot, anomenat Gausfred Bastó i Sta. Maria de Cervià. A més, els béns dels seus parents, a la seva mort havien de passar a Sta. Maria i tots quedaven sota la protecció dels comtes de Barcelona, el poder laic suprem en aquesta regió. Silvi Llobet demanava també ser enterrat a l'església que ell havia contribuït a construir al monestir i cal senyalar que aquesta institució religiosa tindrà com tantes altres una important funció en la perpetuació de la memòria familiar, ja que a l'església hom hi recordava els difunts de la família¹⁸.

Després d'aquest important llegat, el monestir va eixamplar de manera notòria el seu domini territorial durant els deu anys subsegüents: l'any 1062, el priorat rebia la donació de dues peces de terra a la parròquia de Cervià; l'any 1066 compraven una peça de terra i una casa a Bordils per 2 mancosos i 6 diners, i també rebien un mas amb dues peces de terra a St. Jordi Desvalls, iniciant llur expansió pel comtat d'Empúries. L'any 1067, acceptaren una altra terra a l'oest de Cervià de Ter i finalment a principis del 1069 compraren conjuntament amb la vidua Adalaida dues peces de terra a St. Jordi Desvalls. Convé precisar que totes aquestes donacions i

¹⁶ PLADEVALL, A.; *Els monestirs catalans*, Ed. Destino, Barcelona, 1970, pp. 48-49. A més, els primers monjos de St. Miquel de la Clusa provenien de Lézat, una abadia occitana sotmesa a les influències de la reforma de Gari, abat de Cuixà: SCHWITZ, Ph.; article «St. Michel de la Clusa», dins el *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique*, Vol. 13, pp. 176-178, Paris 1956.

¹⁷ BALARI I JOVANY, J.; *Orígenes històrics de Catalunya*. Barcelona 1899, pp. 682.

¹⁸ A.C.A., Cervià, 269. Fins i tot alguns llegats es destinen especialment a la construcció de l'església (*ad operam ecclesiam*).

vendes, excepte la darrera, foren fetes per diversos habitants de les poblacions esmentades sense cap relació aparent amb els senyors de Cervià i que demostren la influència que tenia el monestir entre amples capes de la població rural¹⁹.

Adalaida, senyora del castell, probablement havia esdevingut una fidel col·laboradora dels monjos benedictins especialment perquè les relacions amb el seu nebot Gausfred no eren gaire fàcils.

3. GAUSFRED BASTÓ O L'AGRESSIVITAT DELS POBLES FEUDALS

Desconeixem quins eren els pares de Gausfred Bastó, però tenia alous heretats dels pares al comtat de Peralada²⁰. En tot cas apareix en els nostres documents molt lligat a la casa comtal barcelonina. Per exemple, l'any 1056, signa com a testimoni l'esponsalici de la comtessa Almodis, muller del comte Ramon Berenguer I²¹. Però encara és més significatiu que l'any 1065 jurés fidelitat als comtes de Barcelona pels castells de Cervià i Púbol²². En aquesta ocasió Gausfred prometia anar a l'host comtal amb vint *militēs* o homes armats i a cavall (*caballarios*). Un altre text posterior el qualifica a ell mateix com a *miles* de Girona, és a dir, que Gausfred Bastó és un representant de la nova noblesa feudal que fonamenta el seu poder en les armes i que mostra pocs escrúpuls en utilitzar la força a favor seu. No és estrany, doncs, que Gausfred s'enfronti successivament amb Adalaida i els monjos benedictins en dos plets judicials.

Pel gener del 1069, Adalaida, va recórrer al tribunal comtal per a reclamar els béns que Gausfred i els seus homes ocupaven indegudament. El resultat indecis del judici a través d'una sentència provisional no és completament desfavorable al nebot però el tribunal remarca que cal respectar els llegats que Silvi Llobet havia fet al monestir de Sta. Maria de Cervià²³.

¹⁹ A.C.A., Cervià, 284, 299, 301 i 311: Donacions de Riculf i Domenega; Geral i Guinedel·la; Ramon; Ermengarda; Tresgocnia; Golregal; i venda d'Arnal i Arsinda.

²⁰ Gausfred apareix designat de diverses formes als documents: *Gauzfredus*: A.C.A., Cervià, 269; *Gaucefredus*: B.C., nº 9721; *Gosfredus*: A.C.A., Cervià, 346; *Gaucefredus Gaucefredus*: B.C., nº 9722; i sovint amb l'apel·latiu Bastó: *Bastone*: B.C., nº 9722; A.C.A., Cervià, 215; *Bastunio*: A.C.A., Cervià, 346.

²¹ MIQUEL ROSELL, F.; *Liber Feudorum maior*, I, Doc. nº 489; p. 518.

²² *Ibidem*, I, núms. 485 i 486, pp. 515 i 517.

²³ A.C.A., Cancelleria, pergamins de R. Berenguer I, núm. 418. En el testament de Silvi Llobet però, es considerava la possibilitat que Adalaida i el seu nebot no volguessin viure junts i per tant que sorgís la discòrdia entre els dos (A.C.A. Cervià, 269).

Poc després un altre procés judicial enfrontava Gausfred Bastó i Sta. Maria de Cervià. En aquella ocasió vingueren d'Itàlia, l'abat Benet de St. Miquel de la Clusa i dos homes de torí, un d'ells jutge per a defensar els interessos del priorat. Però el tribunal, presidit pel comte de Barcelona i el bisbe de Girona, sols va confirmar al cenobi benedictí la possessió d'una part de la *villa* de Cervià i alguns béns a Celrà, en tots els altres fronts Gausfred Bastó aconseguia fer-se reconèixer uns drets que en absolut li atorgava el testament de Silvi Llobet²⁴.

La cobdícia de Gausfred, que utilitzà tant la justícia com la força per augmentar el seu domini o el seu poder, no té res d'excepcional, ben al contrari sembla que l'expoliació dels patrimonis eclesiàstics a mitjans del segle XI fou un fenomen general. St. Pere de Roda i St. Esteve de Banyoles, per posar només dos exemples propers, foren també víctimes del clima de violència que acompanyà l'establiment del règim feudal²⁵.

Aquests avantatges es devien, sens dubte, a la posició que de fet ja ocupava sobre el terreny i probablement a l'ajut dels comtes de Barcelona, que en el tribunal podien decantar la balança a favor del seu vasall.

4. LA FUNDACIÓ DE STA. MARIA DE VILABERTRAN (1069) I L'APORTACIÓ DE PERE RIGALL AL MOVIMENT CANONICAL

Paral·lelament, el mateix any 1069, Gausfred Bastó, participava en la fundació de Sta. Maria de Vilabertran com a canònica regular a 25 Km. més al nord i propera a Figueres. Però aquest fet es deu també a la iniciativa d'un altre gran personatge: Pere Rigall, un dels impulsors del moviment canonical a Catalunya.

Aquest fou el primer abat de la comunitat de Vilabertran. Fins avui tan sols sabem d'ell que era originari del mas Sitjar a Rabós²⁶. No obs-

²⁴ A.C.A., Cervià, 215. Aquest document que tan sols coneixem a través d'una còpia del s. XIV, porta data del 2 de maig de 1042. Però, ben evidentment és una data errònia ja que hom al·ludeix al difunt Silvi Llobet i pel context podem deduir que fou redactada cap el 1071. En aquest document es fa palès el vincle entre Adalaida i els monjos, car tots comparteixen uns alocs a Montnegre, heretats de Silvi Llobet.

²⁵ MARCA, P., de: *MARCA HISPANICA*, Ap. Doc., n° 290 i 194 respectivament per a l'estat dels monestirs de St. Pere de Roda i St. Esteve de Banyoles. Documents citats i comentats per BONNASIE, P.; op. cit., II, pp. 20-21.

²⁶ Esmentat per FLOREZ, E.; *España Sagrada*, Vol. XLV, pp. 91-92. Dada que reflexen els autors posteriors sense esmentar-ne l'origen: MÒNSALVATGE FOSSAS, F.; *Los monasterios de la diócesis gerundense*, Olot, 1904, pp. 67 i ss. VILLANUEVA, J.; *Viage literario a las iglesias de España*, Madrid, 1931, Vol. XV, pp. 28-36. GOLOBARDES, M. *El monasterio de Sta. Maria de Vilabertran*, Barcelona 1944; i PLADÉVALL, A.; op. cit., pp.

tant a través de la nostra documentació podem conèixer la seva mare: Adalgarda, ja que l'any 1069, mare i fill donaren a la canònica empordanesa els seus alous situats a les parròquies de Rabós i Garriguella²⁷. Per altra banda, el seu pare podria ser un altre Pere Rigall que apareix en un document de l'any 1031, adquirint a uns tals Esperandeu i Transgncia uns alous situats també als termes de Rabós i Garriguella²⁸, i que per la situació i la toponímia semblen correspondre als que van ésser objecte de donació el 1069.

Atès el volum de les donacions de Pere Rigall i la seva mare Adalgarda així com la compra feta pel possible pare, podem resumir que la família Rigall tenia el patrimoni familiar a la zona abans esmentada de Rabós i Garriguella, i encara que prou ampli no el suficient com per a situar-los dintre una categoria social elevada.

Pere Rigall ha estat qualificat com a peoner de la reforma canonical a Catalunya per A. Pladevall i tots els autors concorden en què va tenir un paper decisiu tant en la fundació com en el posterior desenvolupament de la canònica²⁹. Fins i tot, a l'acta de consagració de l'any 1100 se li reconeixen els mèrits com a principal artífex de la construcció de la nova església consagrada i del creixement i bona direcció de la comunitat³⁰.

La fundació de la canònica de Sta. Maria de Vilabertran a l'Alt Empordà es va produir el 9 de març del 1069. El document que refereix l'acta de neixement d'aquesta comunitat i institució esmenta que els matrimonis formats per Bernat Bernat i Guilla, Bernat Gausfred i Nevia, i Gausfred Gausfred, anomenat Bastó i Adalgarda, van fer donació de llur alou format per l'església de Vilabertran i el territori circumdant fins a seixanta passos pel cementiri, una font propera, els delmes i altres rendes parroquials. Aquests béns passaven a la comunitat de clergues que allí residia per tal de servir a Déu i Sta. Maria en santetat i canònicament³¹.

La canònica, doncs, té els seus inicis en la recuperació d'una parròquia i d'uns drets eclesiàstics fins llavors sota el control d'uns laics. Un

²⁷ B.C., 9049 i 9663.

²⁸ B.C., 9836.

²⁹ PLADEVALL, A.: *op. cit.*

³⁰ GOLOBARDES, M.: *op. cit.*, pp. 97 i ss.

³¹ B.C., 9722. Publicitat per FLOREZ, E.: *op. cit.*, Cap. XVI, pp. 275 i 278. GOLOBARDES, M.: *op. cit.*, pp. 87-96.

exemple de restitució de béns a l'Església que enllaça clarament Vilabertran amb els ideals de la Reforma Gregoriana. Així mateix hem de senyalar que si bé la fundació de Vilabertran i l'entrada de la Reforma a Catalunya coincideixen en l'espai i el temps, creiem que Pere Rigall fou el representant d'un moviment espiritual autòcton i anterior a la pròpia Reforma que es va adherir o va ser captat per aquesta.

Els esmentats matrimonis nomenaren com a cap i governador a Pere Rigall, que havia de tenir cura de les propietats, drets i clergues durant la seva vida. Atorgaren a la comunitat la facultat d'escollir, a la mort de Pere Rigall, el successor més adient dintre el propi grup canonical. Igualment es deixà ben palesa l'obediència que havien d'observar a la Seu i al bisbe de Girona.

Aquest document va ser signat pel comte Ponç I d'Empúries (1040-1078), que confirmà i cedí els seus drets sobre la parròquia de Vilabertran. I també signaren el mateix les autoritats eclesiàstiques com el bisbe de Girona, Berenguer, l'arquebisbe de Narbona, Dalmau, els bisbes de Barcelona, Bertran i Berenguer, l'arquebisbe de Toledo i llegat papal, Bernat, el bisbe de Roda-Barbastre, Ponç i el bisbe d'Oloró i llegat papal, Amat.

Després de la fundació de Sta. Maria de Vilabertran, situat estratègicament en el límit dels comtats d'Empúries, Besalú i el llavors anomenat comtat de Peralada on estava ubicada la canònica, Gausfred Bastó devia mantenir estretes relacions amb els comtes d'Empúries. Per un document sense data, sabem que el comte Ponç I va reclamar una indemnització al comte del Rosselló pels danys soferts per Gausfred Bastó en el decurs d'una cavalcada³². Aquest vincle queda confirmat per un text posterior en el qual el comte Ponç Hug I, recorda com Gausfred era un membre del consell de nobles del seu pare³³ i per la seva presència en la consagració de l'església de St. Joan Sescloses³⁴.

Posteriorment, l'any 1092, Gausfred Bastons reapareix en els nostres documents junt amb la seva esposa Adalgarda afavorint amb la donació d'un alou a la canònica de Sta. Maria de Vilabertran³⁵. Quatre anys més

³² Document publicat per NEGRE PASTELL, P.: *Dos importantes documentos del conde de Ampurias*, dins *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, XIV, 1960, pp. 229-261.

³³ MIQUEL ROSELL, F.; *Liber Feudorum Maior*, Vol. II, núm. 524., p. 39.

³⁴ MARQUÈS CASANOVAS, Jaume: *El castillo y los señores de Cervià de Ter*, dins *Revista de Gerona*, N° 46, 1969, n° 5-11.

³⁵ B.C. 9697.

LES FUNDACIONS DE CERVIÀ I VILABERTRAN

tard, 1096, Gausfred i Adalgarda es giraven de nou vers Sta. Maria de Cervià i llegaven a aquesta institució uns delmes i, més tard, unes terres al terme de Cervià³⁶. Però Gausfred moria poc després, l'any 1102. En el seu testament apareixen un gran nombre d'institucions religioses com a beneficiàries de llegats en numerari que demostren el nivell de la seva fortuna personal. Però especialment son beneficiades les comunitats de Sta. Maria de Cervià, on Gausfred desitja ser enterrat i la canònica de Vilabertran, a més de l'església parroquial de St. Genís de Cervià. Entre els altres llegats testamentaris convé destacar la cessió del *castrum* de Cervià i el seu terme al seu fill Berenguer, el de Púbol a Guillem i Gausfred, i finalment el de Montroig a Berenguer i Guillem.

El mateix any, la vídua Adalgarda, ja executava una disposició testamentària junt amb els seus fills Berenguer, Guillem i Gausfred³⁷.

5. LES FUNCIONS DEL CENOBI BENEDICTÍ I LA CANÒNICA REGULAR EN EL MARC DE LA CATALUNYA FEUDAL: ELEMENTS PER A UNA INTERPRETACIÓ

En aquestes pàgines hem intentat descriure l'ascensió social d'una família i la creació d'un monestir benedictí i la fundació d'una canònica regular en la seva evolució al llarg del segle XI. La incidència d'aquests fets en el conjunt de la societat de l'època és indubtablement un aspecte bàsic molt més difícil d'explicar o analitzar.

Primerament, a nivell espiritual no és fàcil valorar la seva importància. La canònica regular va rebre durant els seus primers anys d'existència un gran nombre de donacions pietoses: almenys 43 llegats es produïren entre els anys 1069 i 1076, en una àmplia àrea geogràfica (quatre o cinc vegades més que el petit cenobi de Sta. Maria de Cervià pel mateix període). Però no sabem fins a quin punt influí en aquest èxit desigual, les diferències a nivell ideològic entre monjos benedictins i canonges portadors de les noves idees reformadores³⁸.

En segon lloc, la canònica va rebre desde la seva fundació un gran nombre de donacions d'esglésies i rendes eclesiàstiques. Per exemple, l'any 1071, un home anomenat Arnau Pere, confirmava la donació de

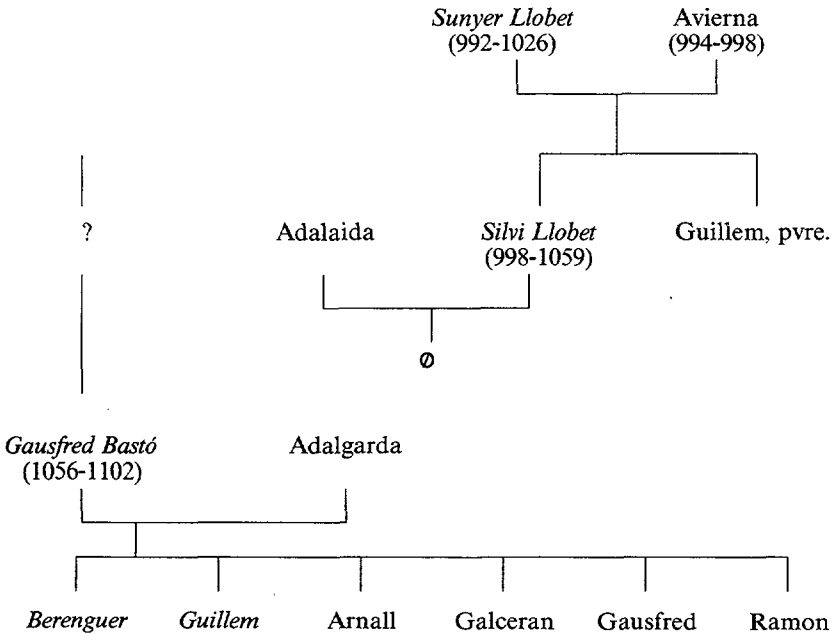
³⁶ A.C.A., Cervià, 369 i MONSALVATGE, F.: *Notícies Històriques* Volum XI, Doc. 379, p. 359.

³⁷ B.C. 9721.

³⁸ Arxiu Diocesà de Girona, *Cartoral de Carlemany*, nº 215-216.

part de l'església de St. Mateu de Vilademires³⁹. Més tard, el 1075, Ramon Adalbert i la seva esposa Ermengarda donaren a Vilabertran l'església de St. Pere dels Vilars i les rendes que hi anaven aparellades⁴⁰. Una butlla papal del 1116 otorgada pel Papa Pascual II, confirmà la possessió de les esglésies de St. Feliu de la Guàrdia, St. Mateu de Vilademires, St. Feliu de Bach, St. Pere dels Vilars, St. Cebrià d'Arnera i St. Cristòfol de Belcaire, i una butlla de l'any 1150, atorgada per Eugeni III hi afegia les esglésies de St. Maria de l'Olm, St. Esteve d'Avinyonet, St. Pere de Figueres i St. Joan de Vilatenim⁴¹.

ELS SENYORS DE CERVIÀ
SEGLE XI

³⁹ Cal recordar que l'any 1068 es reunia a Girona un concili presidit pel llegat papal per tal d'introduir la reforma gregoriana a les comarques gironines. Si bé desconeixem les circumstàncies concretes que conduïren Pere Rigall a adherir-se al moviment en constituir la canònica de Vilabertran.

⁴⁰ B.C. 9845.

⁴¹ B.C. 9852.

Sens dubte, doncs, la canònica va participar en la consolidació de la xarxa parroquial, tot recuperant nombroses esglésies de mans dels laics i assegurarà una major incidència de l'Església en el món rural.

Aquest control de la xarxa parroquial, molt menor per part del cenobi benedictí, proporcionava a la canònica regular una quantitat considerable de rendes i especialment el delme. Això proporcionava a la comunitat de clergues una font d'ingressos molt important i fàcil de mobilitzar⁴². No obstant les dues institucions religioses tenien uns dominis territorials basats principalment en les tendències cedides als pagesos a canvi de censos de diversa natura⁴³.

La gestió o administració d'aquests dominis estava en relació amb els vincles que s'establien amb la noblesa de l'època i que en part expliquen les fundacions successives i a pocs quilòmetres de distància amb la intervenció de la mateixa família dels senyors de Cervià. En efecte, si bé el monestir benedictí organitzava el cobrament de rendes a través d'un grup de batlles⁴⁴, la canònica de Sta. Maria de Vilabertran inclogué ràpidament en el seu domini feus que detentaven els membres de la noblesa local. Per exemple, l'any 1078, Pere Dalmau, entregava a la canònica els delmes que tenia en feu per Santa Maria. Caldria doncs, tractar de precisar millor com s'organitzava la gestió dels dominis en ambdues comunitats religioses⁴⁵.

En resum, una mateixa família va participar en la fundació de Sta. Maria de Cervià i Sta. Maria de Vilabertran. La seva actitud enfront de les comunitats de clergues o monjos anaren oscilant des del patronatge i protecció fins a l'enfrontament i expoliació del domini. En un breu espai de temps, un personatge d'aquest llinatge nobiliari, Gausfred anomenat Bastó, apareix enfrontat judicialment amb els monjos benedictins i, alhora, fent donació d'uns alous per fundar la canònica regular de Vilabertran. En canvi els seus antecessors al castell de Cervià, s'havien distingit per una actitud de recolçament al cenobi benedictí de Sta. Maria.⁴⁶

L'evolució d'aquestes dues comunitats religioses depèn en gran mesura de la seva vinculació amb moviments d'àmbit europeu: subjecció del

⁴² GOLOBARDES, N.: *op. cit.*, pp. 33-34.

⁴³ DUBY, G.: *Los canónicos regulares y la vida económica de los siglos XI y XII*, dins *Hombres y estructuras en la edad media*, Barcelona, 1979, p. 129.

⁴⁴ A.C.A., Cervià, 299, i B.C., 9844.

⁴⁵ A.C.A., Cervià, 455, 556 i 636.

⁴⁶ B.C. 5484.

monestir a una poderosa casa religiosa italiana i participació de la canònica en el moviment reformador impulsat pels gregorians. Però també de la seva adaptació als fonamentals canvis que afectaren la societat del segle XI, és a dir, la instauració del feudalisme a Catalunya.

Finalment és molt més difícil analitzar la seva relació amb el conjunt de la població pagesa de les nostres comarques i que segurament implicava aspectes espirituals, socials (enquadrament de la població a través de la xarxa parroquial) i també econòmics (vinculació dels homes i dones dels dominis territorials).

APÈNDIX DE DOCUMENTS

I

1059, 1 juliol

Publicació sacramental del testament de Silvi Llobet.

Els seus marmessors són Gausbert Adalbert, Adalaida i Joan. Silvi deixa a títol vitalici, a la seva dona i al seu nebot Gausfred, el castell de Cervià i les terres que hi ha sota el mateix, diversos alous a Celrà, Montnegre, Madremanya, un feu a Girona i béns mobles. Deixa a Sta. Maria de Cervià el seu alou de la part oriental de Cervià, amb un molí.

A.C.A., monacals, pergamins Sta. Mª de Cervià, núm. 269.

Conditiones sacramentorum quoru feriem oridan i Vuitardus levita et iudex. Presentibus sacerdotibus Raimundo et Ermengaudo / et levita Berengario, et Gautberio, et laicis bonis hominibus: Vuilelmo Tedi et Bertrando Artalli et Adalberto Sunarii et Bernardo Adalberti et Vuilelmo Vuitardi et Ecardo et Vuigoni / et Vuilelmo. In cuius iudicis et predictorum bonorum hominum presentia nos testes Oldricus, presbiter, et Vuilelmus Adalberti et Berengari Vitalis / testificamus extremam voluntatem et ordinationem quam Silvius Lobeti ordinavit de suis rebus omnibus per suum testamentum, extrema suas voluntate ordinatum / signo puncti manu sua roboratum. Et nos elemosinarii predicti Silvi, Gautbertus Adalberti et Adalezis uxor que fui predicti Silvii et Iohannes prof- / rimus nos supradictos testes ad comprobandum ultimam voluntatem et elemosinam quam predictus Silvius qui fuit condem ordinavit / ita sicut dictum est supra. Nos igitur supradicti testes pariter verum

dantes testimonium iuramus super altare quod est consecratum in honorem Sancti Petri et Pauli et aliorum / omnia apostolorum cuius ecclesia sita est in comitatu gerundensi apud cenobium Sancte Marie de Cirviane, ubi scilicet iamdicto altari has condiciones iurando / tangimus que nos vidimus et audimus et presentes affuimus quando predictus Silvius habens integram memoriam sui sensus et iacens ab egritudine detentus / quam obiit in castello Cirviano, scilicet in camera sua lectica, ordinavit suam extremam voluntatem ex ordinationem et elemosinam de suis rebus omnibus per / suum testamentum extrema sua voluntate ordinatum et vidimus et audivimus quando predictus Silvius iussit predictum testamentum legi coram se et nobis / presentibus laudavit et firmavit illud signo puncti sue manus et postea iussit ut predictum testamentum extremum signis punctis roborareter a nobis et / ab aliis testibus. Cuius testamenti extremi scriptura sic fideliter continentur omnis et totam in primis incipiens:

In nomine domini, / ego Silvii cognominato Lobeto, Adalait, uxor mea et Bonifilium Suniarii et Gauzfredo meo nepoti et Iohanne, monachum, et Vuilelmum iudicem et Gauzbert Adalberti / ut post obitum meum siatis manumissores et elemosinarii et habeatis licentia distribuendi omnem meum alodem et mobile sicut in hoc testamentum / ordinavero.

In primis dimitto ad ecclesiam prescripte Sancte Marie Cirviano, corpus meum ad sepulturam et omnes meos sciphos / argenteos simul cum copas argenti et medietatem de omnem meum mobile tam maiore quam minore sine ulla reservatione al operam ecclesiam. Et ad prescripta Adalaiz uxor mea, / et ad prescripto Gauzfredo dimitto meum castrum de Cirviano dum vivint tenent et post obitum prescripte Adalaiz et prescripto Gauzfredo remaneat prescriptum castrum Cirviano ad prescriptam ecclesiam Sancte Marie, cenobium Cirviano. Et ad prescriptos Adalaiz et Gauzfredo dimitto terris qui sunt subtus castrum de Cerviano / qui afrontat: a parte orientis in ecclesiam Sancti Genesis et in ripam occidentalem aqueducto qui discurrit infra ortis quas excolit Ecardus et in terris prescripte Sancte Marie, / de meridie in flumen Ticeris, de occidup in rivo que vocant Arner et in terris de Brugero et de Sancti Felicis Gerunde, a parte circo affrontat in parrochia Sancti Martini Fellinas. Sub tali modo ut dum vixerint prescriptis Adalaiz et Gauzfredo teneant, possideant, post obitum amborum prescripti Adalaiz et Gauzfredo / remaneat prescriptis terris ad prescriptam ecclesiam Sancte Marie cenobium Cerviano. Et ad prescriptis Adalaiz et Gauzfredo dimitto mansiones et turrem que habeo in Gerunda, una cum fevo comitale et episcopale. Et si prescripta Adalaiz uxor mea noluerit habitare cum prescripto Gauzfredo nepoti suo, meo elemosinario, teneat et possideat / prescripta Adalaiz medietatem de omnes alodios quod post obitum prescripto Gauzfredo dedi per scripturam ad prescriptam ecclesiam Sancte Marie. Sub modo ut post obitum prescripte Adalaiz remeneat ad prescripto Gauzfredo dum vixerit. Et prescriptus Gauzfredus donet censu qui est scriptus in cartam donationis prescripte

Sancte Marie. Aut si prescriptus Gauzfredus, meis elemosianrius obierit ante quam prescripta Adalaiz, remaneat prescriptum alodium ad prescripta Adalaiz uxor mea et dum vixerit teneat et possideat. Et post obitum prescriptis Adalaiz et Gauzfredo meo elemosinario, remaneat prescriptum / alodium ad prescriptam ecclesiam Sancte Marie cenobium Cirviano sine ullo retentu. Et ad prescripto Gauzfredo meo elemosinario, dedi per scriptura donationis me- / dietatem de omnem meum alodium de Celrano. Et ad prescripta Adalaiz uxor mea, dedi per scripturam donationis medietatem de omnem meum alodium qui est in parrochia Sancti Mathei Montenegro et Sancti Stephani Maternagna, per suum alodium de villa Vi... quod vendidi. Et ad prescriptam ecclesiam Sancte Marie cenobium Cerviano / dedi et dono sine ullo retentu omnem alodium que habec et qui est a flumine Cinnana usque in ripam occidentalem de rivo qui exiit ex fontibus, qui discur- / rit iuxta ecclesiam prescripti Sancti Genesii et infra ortis quas excolit Ecardus, iuxta terris Sancte Marie Sedis et iuxta terris qui fuerunt Eraldi filio Ermen- / gaudi, et a flumine Ticeris usque in parrochia Sancti Martini Fellinas et usque in villa Cannadel cum mulino uno in flumine Ticeris. Et ad prescripta / Adalaiz uxor mea et ad Gauzfredo dimitto medietate qui remanet de omnes meas tonnas et tinas et annonam et vinum. Et ad prescripta Adalaiz / uxor mea dimitto omnem meum alium mobilem sine ullo retentu. Et prescriptam ecclesiam Sancte Marie cenobium Cirviano et omnem suam honorem dimitto / sub tuicione et defensione et in baiulia domno Raimundo comiti et Almodis comitisse et Berengario episcopo. Et prescripta Adalaiz uxor mea et prescripto Gauzfredo similiter remaneat in baiuliam et in defensionem do ni Raimundi comitis, seniori meo, et Almodis comitisse et Berengario episcopo. /

Facto isto testamento VI kalendas iulii, anno XXVIII, regni Enrici regis. Sig+num Silvio cognominato Lobet, qui istum testamentum feci digito / signo puncti firmavi et testibus firmare rogavi. Sig+num Vuilkelmo Adalberti, Sig+num Berengario Vitalis. Sig+num Adal- / berto Gausberti (signum) Odrigus sacer. (signum) Iohannes, presbiter et monachus, qui istum testamentum scripsi cum literis fuis in regio XIII et superpositis obierit, in regio XVI, et / in XII et subscripsi die et anno quo supra.

Et post quam predictus Silvius hec omnia ordinavit obiit mense aprili et numquam mutavit suam / voluntatem ex suprascriptis rebus omnibus neque hic ulla frans im... sa est, sed supradictum testamentum extremum secundum voluntatem predicti condi- / toris. Silvii habeatur veraciter conscriptum. Et in haec est extrema voluntates quam predictus Silvius ordinavit de supradictis rebus omnibus sicut su- / perius scriptum est. Nos igitur supradicti testes iurando testificamus que vidimus et audimus publicari et legi supradictum testamentum mense / tercio, iunio, post obitum predicti Silvii, coram predictis sacerdotibus et testibus, est in lege gotica. Id tantum magno pere procurandum / est ut scripture ille que secundum primi et secundum ordinis confectionis sunt colligate: id est sive quae auctoris et testium manus suscripte seu ultra-

rum que parcium signis extiterit roborate infra sex menses iuxta lege... sacerdoti pateat publicande. Item alibi lex dictum scripta voluntas de- / functi ante sex menses coram quo libet sacerdote vel testibus publicetur. Nos vero supradicti testes iamdicta omnia que vidimus et audivimus recte / et veraciter testificati sumus atque iuramus per hanc conditionem seriem. Nos de incebs Gauzbertus et Adalais et Iohannes, elemosinarii, iurando testificamus que / supradicta omnia vera sunt scripte.

Conditionis kalendas iulii, anno XXVIII, regni Enrici regis. Sig+num Berengario, testis. Odrigus, sacerdos, testis, qui supradicta vidimus et audivimus atque iuramus. Sig+num Gauzberti / Adalaberti elemosinarii. Sig+num Adalezis elemosinariae. Sss. Iohannes elemosinarii. Sig+num Vuilelmo Tedi. Sig+num Bertrando / Artalli. Sig+num Ecardi. Sig+num Vuigoni. Sig+num Vuilelmo. Sig+num Caucelmi, magistri. / Sig+num Vuitardi Lopardi. Berengari, levita sss. Sig+num Raimundi Stephani. Ermengaudius, sacer. / Sig+num Bonofilio Sunari, elemosinarii. Sig+num Gauzfredo, elemosinarii / Sss. Guitardus, levita et iudex. / Sss. Iohannes, presbiter et monachus, scripsit et suscripsii has conditiones cum literis rasis in IIIo versu et XVIo et Lo superpositis, die / et anno quo supra.

II

1102, 2 juny?

Gausfred Bastó fa testament i nomena marmessors a la seva esposa Adalgarda, als seus fills Berenguer i Guillem, i a Bonfill Guillem i Arnall. Fa diverses deixes a Sta. Maria de Cervià, St. Genís de Cervià, Sta. Maria de Vilabertran i altres institucions religioses de la diòcesis de Girona, a la seva esposa Adalgarda i als seus fills Berenguer, Guillem i Gausfred a qui deixa els *castrum* de Cervià, Púbol i Montroig, entre d'altres.

Arxiu de la Biblioteca de Catalunya, pergami n° 9721.

Quia nullus in carne posit mortem evadere potest, propterea ego Gaucefredus Bastonis timeo ut non superveniat mihi repentin. / amicos meos id sunt nominibus Adalgardis uxor mea et Berengarius Gaucefredi et Guillelmi Gaucefredi et Benefilius Guillelmi et Arnallus... / advenerit in hac infirmitate aut ante quam alium liceat me testamentum facere licitum sit eis distribuere omnem meum avere mobilium quam immobilium in Sanctis Dei ecclesiis, in sacerdotibus et pauperibus sic in hac pagina iniucxero.

In primis dimitto ad Sancte Marie cenobii Cirviani ibi, corpus meum, / dimitto libras V plate ad crucem faciendam et terciam partem de omnes meas pignoras et uno manso in Rissec que fuit de Adalbert

de Mal... et. Et ad Sancti Genesi / de Cerviano closos duos de terra cum olivarias qui ibidem sunt fundatas, concedo ad proprium alodium pro anima mea ut iugint illuminetur una lampada ante altare / Sancti Genesii omnibus diebus hinc et in perpetuum. Et isti clausi cum olivariis superius scripte sunt in villa Espidels, qui fuerint de Willelmo Guis... et de Willmus Bernardi / de Lopard boca mullada. Et ad capellanum vaccam unam optimam. Et dimitto Sancte Marie sedis Gerunde et Sancto Sepulcro, unam libram plate. Ad opera / Petri Gallicant, aliam libram. Et ad opera Sancti Felicis Gerunde X solidus plate. Et Sancto Petro Rodas, X solidus plate Et Sancto Stephano Balneolas... libram plate quam / debeo. Et Sancte Marie Rivipollensi, unam libram plate. Et dimitto terciam partem meum avere mobilium et immobilium veteri ac... pro meis laxationibus superius scriptis ut inde solvant. Et Sancte Marie Villa Bertran dimitto omnem meum alodium qui est in villa Cabannes. Et dimitto Sancti Genesii de Cerviano / omnes suos alodios quos ego tenebam. Et Sancto Stephano de Burdils similiter. Et dimitto ad uxorem meam mulam unam falvam. Et ad episcopum meum Bernardum, unam / libram plate. Et ad netam mema Beatrice dimitto meum caballum quem habet filius meus Gaucefredus. Et ad Ramundum Arnalli, equam unam... cum suo pre... / ... ato. Et ad Berengarium filium meum dimitto castrum Cirviani cum omnibus sibi pertinentiis que ad ipsum castrum pertinet, in tali conventu ut si illo obierit sine / infante masculo ex legitimo coniugio revertatur ad filios meos Willelmo et Gaucefredo. Et concedo uxori mee meum alodium... as que habeo / vel habere debeo in parrochia Sancti Felicis de Celrano et dum vixerit teneat et possideat sine ullo vinculo, post obitum vero suum revertatur ad neptos meos Beren- / garius et Willelmo, in tali conventu ut teneant ipsi per Berengarium filium meum et remaneat in potestate et baiulia sua. Et dimitto ad filios meos Willelmo et / Gaucefredo, ipsum castrum de Pubal cum omnibus sibi adiacentiis que ad ipsum castrum pertinet in tali conventu ut si illi obierint sine filiis masculis legitimis, revertatur / ad Berengarium filium meum. Et ad uxorem meam dimitto omnem meum honorem superius scriptum, ut teneat de vita sua sine blandimento de filiis / ... Post obitum vero eius revertatur iamdictis filiis meis sicut hic scriptum est. Et dimitto ad filios meos Berengario et Willelmo, ipsum castrum de Monte Rog / Et ipsum meum alodium quod ego habeo in parrochia Sancti Jacobi de Spodolla, dimitto archidiacono filio meo ut ipse redimat de potestate Raiumundi / Ermengaudi, III libras plate, et si ipse redimere noluerit redimant filii mei Berengarius et Willelmo. /

... istum testamentum, V idus iunii, anno XLII regni Philippi regis francorum. Signum Gaucefredus Bastonis / signo puncti et testes firmarique rogavi. Signum Adalgardi. Signum Willelmo Gaucefredi. Signum Bonefilius Vuillelmi. Signum Arnallus... Signum Wuillemus Ramun. Signum Ramun Echard. Signum Berengarius Petri.

Stefanus, presbiter, qui hoc testamentum scripsi cum litteras superpositas in XVIII linea die annoque prefixo.